

A magyar különleges
rendelgetésú dandár katonái
© Pápai Photo

#WEARENATO

#MIÉRTFONTOSANATO

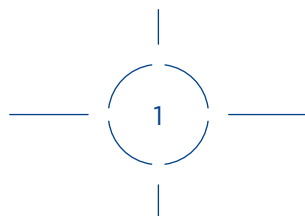
A kiadvány a NATO Public Diplomacy Division támogatásával készült.

TARTALOM

Előszó	2
Bevezetés	4
NATO 1.0 - Kollektív védelem a hidegháború idején	5
NATO 2.0 - A válságkezelő NATO	12
NATO 3.0 - A partnerség és a kooperatív biztonság szervezete .	23
NATO 1.0-2.0-3.0 - A biztonsággal együtt változó NATO	32

ELŐSZÓ

Tisztelt Olvasó!

Világunkban az elmúlt időszakban globális és regionális szinten egyaránt olyan negatív irányú, a biztonságunkat befolyásoló tényezők jelentkeztek, amelyekre nemzeti és szövetségi szinten egyaránt választ kell adni. Gondoljunk csak az Európában történt terrortámadásokra, a tömeges illegális bevándorlás hatásaira, vagy a nap mint nap tapasztalható kibertámadásokra, amelyek mindannyiunk életét befolyásolják. Magyarország biztonságának megőrzése a társadalom felnőtt lakosságának az Alaptörvényben is meghatározott érdeke, felelőssége és egyben kötelessége is.

Anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával felelősséget viselünk gyermekeinkért, hiszen mindannyian tudjuk, hogy igen rövid időn belül az Önök gondjaira bízott felnövekvő nemzedékek tudása, a családtól és az iskolától kapott értékrendje, hazaszeretete és a tettekben megnyilvánuló hazafisága fogja döntően meghatározni nemzetünk jövőjét. Ezért nemcsak hazánk védelme jelent oszthatatlan felelősséget számunkra, hanem az alkotmányos kötelezettsége teljesítésére felkészített ifjúság nevelése is olyan küldetés, amelyet kizárólag közös munkával, képességeink, tudásunk és eszközeink alkotó egyesítésével tudunk megvalósítani.

Ennek szellemében egy civil szervezet, a Honvédség és Társadalom Baráti Kör Székesfehérvári Szervezetének kezdeményezését ajánlom figyelmükbe. A „NATO az iskolatáskában” program célja, hogy bemutassa

a hazánk biztonsága szempontjából meghatározó Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) céljait, felépítését és működését. Magyarország 1999 óta, közel húsz éve tagja a szervezetnek. A Magyar Honvédség katonái felkészültségükkel és elhivatottságukkal szolgálják hazánk és a Szövetség egyik kiemelt célját, az euroatlanti térség biztonságának garantálását. A Baráti Kör kezdeményezése egy olyan fontos társadalmi összefogást céloz meg, amely katonáink szolgálatának nélkülözhetetlen társadalmi hátterét erősíti.

Az Önök kezében tartott kiadvány a létrejöttének 70. évfordulójára készülő Észak-atlanti Szerződés Szervezetét a biztonsági környezet változásai mentén, az immár történelmi távlatból is megítélhető biztonsági kihívásokra adott válaszai alapján mutatja be. Ez a megközelítés a tárgyi ismereteken túl hozzájárul a Szövetség működésének megismeréséhez, valamint megismerteti az olvasóval azon tényezőket, amelyek képessé tették a NATO-t, hogy története hét évtizedében szavatolja tagállamai közös erőfeszítéseiként a békét és biztonságot az euroatlanti térségben, megteremtse a demokrácia és jóllét tágabb biztonsági hátterét. Az Önök aktív közreműködésével a kiadvány segíthet a fiatalabb generációknak, hogy jobban megértsék korunk biztonsági kihívásait, a nemzetközi kapcsolatok aktuális kérdésein keresztül annak viszonyait, valamint a kihívásokra adott közös válaszainkat. Ezek ismerete révén pedig meggyőződéssel érezhetik majd: Magyarország és az Észak-atlanti Szerződés Szervezete többi tagállamával közösen a jövőben is garanciát jelent Észak-Amerika és Európa biztonságára.

Dr. Benkő Tibor
Magyarország honvédelmi minisztere

BEVEZETÉS

2019-ben lesz 70 éves az Észak-atlanti Szerződés Szervezete, közismert nevén a NATO, s ugyanekkor lesz Magyarország 20 éve tagja a világ mindmáig legerősebb politikai és katonai szövetségének. Jelen kiadványban a NATO és a NATO-tagság fontosságára igyekszünk felhívni a figyelmet azzal, hogy megpróbáljuk közérthető és a hagyományostól eltérő módon bemutatni, mit biztosít a szervezet tagállamai és partnerországai számára.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének fontosságát és sikerességét jól mutatja, hogy a nemzetközi kapcsolatok hidegháború alatti története nem igazán érthető meg a NATO története nélkül. A szervezetet ugyanis 1949-ben olyan nagyhatalmak alapították, amelyek a nemzetközi hatalmi politika minden területén (a gazdasági és technológiai teljesítmény, a katonai képességek, a diplomáciai befolyás és a társadalmi modellérték terén is) meghatározó szereplői voltak az elmúlt hetven év legfontosabb nemzetközi eseményeinek, s azok ma is. A NATO sikerében azonban még ennél is fontosabb szerepet játszott, hogy a szervezet az elmúlt hét évtized során a biztonság szavatolásával összefüggő alapfeladatait megőrizve alkalmazkodni tudott a modern kor kihívásaihoz.

A NATO új központja Brüsszelben
© NATO

NATO 1.0 KOLLEKTÍV VÉDELEM A HIDEGHÁBORÚ IDEJÉN

Miért jött létre a NATO?

A NATO 1949-es megalakításához a Szovjetunió kelet-közép-európai terjeszkedése vezetett el, amely során a moszkvai vezetés – katonai jelenlétét kihasználva – 1945–1947 között vele szövetséges és az általa létrehozott politikai rendszer kialakítását célul tűző kommunista pártokat segített hatalomra a térség országaiban. Később létrehozta saját szövetségi rendszerét, amelynek a KGST és a Varsói Szerződés biztosított szervezeti kereteket. E folyamatra az Egyesült Államok, de főleg a nyugat-európai országok olyan fenyegetésként tekintettek, amely a második világháborút követően kialakított társadalmi-politikai rendszereik működését és tartós fennmaradását veszélyezteti, s amelyet csak egy védelmi szövetség megalakításával láttak elháríthatónak.

Milyen feladatokra hozták létre a NATO-t?

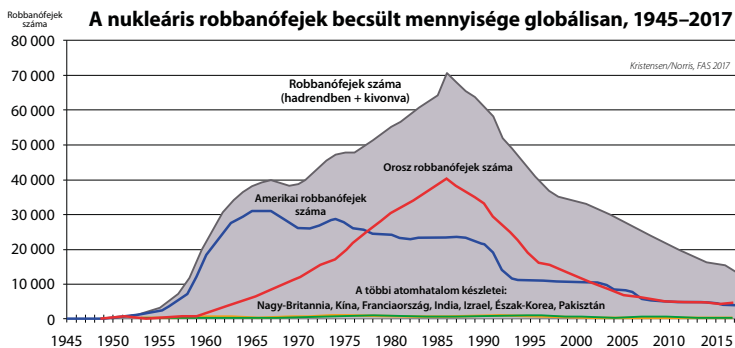
Az 1949. április 4-én aláírt washingtoni szerződésben a NATO 12 alapító tagállama a *kollektív védelmet* jelölte meg a szövetség alapfeladatának. Ennek legfontosabb elemeit a szerződés III., IV. és V. cikkelyében fogalmazták meg az alapítók.

Milyen eszközökkel valósul meg a kollektív védelem?

A III. cikkely *saját nemzeti katonai képességeik fejlesztését* írta elő a tagállamok számára, továbbá azt, hogy ennek egy részét meg kell osztaniuk a többi tagállammal. Mivel a hidegháborúban a biztonság szavatolása az ellenfél támadástól való elrettentésére épült, a saját képességek tagállami fejlesztését a NATO oly módon igyekezett összehangolni, hogy a szövetség tagállami és közös katonai képességei mind egy nagyméretű hagyományos eszközökkel elkövetett katonai agresszió, mind pedig a tömegpusztító fegyverekhez kötődő nem konvencionális fenyegetéssel szemben is hitelesnek és hatékonyan mutatkozzanak. Ez utóbbit különösen időszerűvé tette, hogy 1949 augusztusától a Szovjetunió is nukleáris hatalommá vált. A konvencionális agresszióval szembeni felkészülés – Izland kivételével – nagy létszámú, hagyományos fegyverekkel (harckocsikkal, tüzérségi eszközökkel, páncélozott harcjárművekkel, harci repülőkkel és támadó helikopterekkel) felszerelt tömeghadseregek létrehozásához vezetett valamennyi NATO-tagállamban, míg a szövetség nukleáris elrettentését illetően a tagországok az Egyesült Államok növekvő képességeire és garanciájára hagyatkozhattak. Jóllehet a szövetségen belül az Egyesült Királyság (1952) és Franciaország (1960) is atomhatalommá vált, nukleáris képességeik korlátozottak maradtak az Egyesült Államokéhoz, illetve a Szovjetunióéhoz képest.

A nukleáris fegyverek hatása a NATO-ra

A nukleáris robbanófejek és hordozóeszközeik – a stratégiai bombázók, az interkontinentális ballisztikus rakéták (ICBM) és a nukleáris rakétákat indító tengeralattjárók (SLBM) – számának és technológiai színvonalának az elrettentés hitelességének fenntartása érdekében végrehajtott intenzív növelése az Egyesült Államokban és a Szovjetunióban, alapvető fordulatot hozott a nemzetközi biztonságban, s komoly hatással volt a NATO tagállamok szövetségen belüli magatartására is. Egyrészt világossá vált, hogy az atomhatalmak hagyományos háborúja olyan nukleáris összecsapássá válhat, amely mindkét fél teljes pusztulásával jár, sőt az egész emberi civilizációt veszélyezteti, vagyis egy ilyen háborúnak nem lehet győztese, így nincs értelme megindítani azt. E felismerést egyértelműen

tükrözte a kölcsönösen biztosított megsemmisítés (MAD) elvének az 1950-es, 1960-as évek fordulóján való megjelenése, majd amerikai doktrínaként történő 1965-ös elfogadása. Másrészt a szövetségi rendszerek hidegháborús szembenállásában, illetve szövetségi rendszereiken belül is, a két nukleáris szuperhatalom – az Egyesült Államok és a Szovjetunió – vált a nemzetközi biztonság megkérdőjelezhetetlen katonai főszereplőjévé. Mert igaz ugyan, hogy a NATO által elfogadott stratégiai koncepciókban (1949, 1952, 1957, 1968) változtak az atomfegyverek alkalmazásának feltételei és körülményei, de az a hidegháború alatt sosem volt kérdéses (s tulajdonképpen napjainkban sem az), hogy ezek a fegyverek képezik a transzatlanti szövetség védelmének sarokkövét. Végül harmadrészt, a növekvő nukleáris képességek a szövetségi szembenállás, a tömbpolitika nemzetközi rendszerében leértékelték a csupán hagyományos fegyverekkel rendelkező NATO-államok katonai képességeit. Ennek hatására az amerikai nukleáris védőernyő alá kerülő európai NATO-tagállamokban, amelyek többsége – az Egyesült Államoktól és a gyarmatokkal rendelkező európai államoktól eltérően – a hidegháború időszakában nem vett részt nagyméretű hagyományos háborúban, megkérdőjeleződött saját nemzeti katonai erejük amerikai elvárásokhoz igazodó modernizációjának szükségessége. Lényegében ekkor vette kezdetét a szövetségi tehermegosztásról folyó, napjainkig tartó NATO-n belüli vita, amely nem csupán az Egyesült Államok és az európai tagállamok, de a különböző európai tagállamok között is folyt és folyik.

Miért fontos az, hogy mennyit költenek a tagállamok?

A saját nemzeti katonai képességek finanszírozása két ok miatt kulcsfontosságú. Egyrészt azért, mert a NATO-nak nincs „saját” hadereje, így a szövetség minden feladatát a tagországok által felajánlott katonai erővel és képességekkel hajtja végre. A tagállamok ugyanis csupán a felajánlott nemzeti erők közös vezetéséhez szükséges állandó parancsnoksági rendszert hozták létre szövetségi szinten. Másrészt azért fontos e képességek finanszírozása, mert a nemzeti katonai képességekre fordított erőforrások teszik ki a szövetségi összkiadások mintegy 90%-át. Ezért van az, hogy a szövetség – a biztonsági környezet elemzése, a NATO védelmi tervei és feladatai alapján – időről időre meghatározza a tagországok védelmi kiadásainak nagyságát (GDP-százalékos arányban), sőt arra is javaslatot tesz, hogy a kiadások hány százalékát kell a haderők fenntartására és modernizációjára fordítani annak érdekében, hogy a szövetség védelmi képességeinek hitelessége fennmaradjon. Fontos hangsúlyozni, hogy a NATO működése minden területen – így a finanszírozás terén is – konszenzuson alapuló döntéshozatalon nyugszik, ugyanis az egyhangúsági döntési alapelv biztosítja valamennyi tagország egyenlőségét és testesíti meg a közös szövetségi akaratot. Ez azt jelenti, hogy a NATO-n belül bármelyik tagállam megvétózhatja az előkészített döntéseket, amelyre számos példa van.

Hogyan működik a NATO?

A IV. cikkely *közös konzultációt* írt elő minden olyan esetben, amikor valamely tagállam fenyegetve vagy veszélyeztetve érzi a biztonságát. Mivel az alapítók között ott volt a globális hatalmi szereppel és képességekkel rendelkező Egyesült Államok, illetve az ENSZ Biztonsági Tanácsának további két állandó tagja (az Egyesült Királyság és Franciaország), a NATO-ban megalakulásától kezdve ott rejlett a biztonsági kérdések iránti globális érdeklődés, jóllehet a kollektív védelem érvényességét a szerződés VI. cikkelye csupán a szövetség tagállamainak joghatósága alatt álló területekre terjesztette ki. A konzultáció mint módszer és eljárásrend a szövetség működésének valamennyi területén érvényesül, vagyis a viták és megbeszélések mindaddig folytatódnak, amíg mindenki

A NATO állam- és kormányfőinek csoportképe a 9/11, az V. cikkely és a Berlińi Fal emlékműveinek avatásán - Brüsszel, 2017 © NATO

számára elfogadható döntés nem születik. Ezt hangsúlyozza a szövetség mottója is: *Animus In Consulendo Liber* – A szellem szabadságát a konzultáció adja. Bár ez gyakran időigényes és korántsem egyszerű, az elmúlt hét évtized során az érdekegyeztetés és az együttműködés olyan kultúráját alakította ki a tagállamok között, amely a szövetség védelmi képességei mellett a legnagyobb mértékben járult hozzá a NATO biztonságpolitikai hitelességéhez.

Mit jelent az V. cikkely?

Végül a szerződés leggyakrabban idézett, V. cikkelye a tagállamok *kollektív védelmi kötelezettségét* (valójában a *kölcsönös segítségnyújtás ígéretét*) fogalmazta meg, vagyis azt, hogy a szövetség bármely tagja elleni támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintik a tagállamok, és ennek megfelelően (az ENSZ által meghatározott keretek között) egyéni és kollektív védelmi intézkedéseket tesznek a konfliktus feloldására, beleértve a fegyveres erő alkalmazását is. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy az V. cikkely nem egy automatikus segítségnyújtási előírás. A szövetség ugyanis a tagállamok jogának tartja annak megítélését, hogy egy támadás valóban fegyveres támadás-e, illetve valóban a szövetség ellen irányul-e. Vagyis az V. cikkely előírásainak életbe léptetéséhez is a tagállamok egyhangú egyetértése szükséges. A washingtoni szerződés ötödik cikkelyét mind ez idáig egyetlen alkalommal – a 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat követően – aktiválták. Paradox módon a hidegháború vége után tíz évvel.

A kollektív védelmi cikk aktiválása 9/11 után

A több mint 3000 halálos áldozatot követelő 2001. szeptember 11-i támadásokat követően az Észak-atlanti Tanács – kifejezve szolidaritását az Egyesült Államokkal – (nagyköveti szinten) már másnap elfogadta a kollektív védelmet megtestesítő V. cikket, elítélte a támadást, és megerősítette, hogy a nemzetközi terrorizmus ellen továbbra is közösen lépnek fel. A kollektív védelmi intézkedések azonban csak később léptek életbe, mert az USA-nak előbb bizonyítani kellett,

hogy a terrortámadás kívülről érte az országot. Frank Taylor, az USA terrorellenes koordinátora szeptember 20-án tájékoztatta a tanácsot az elsődleges vizsgálatok eredményéről, amely nyomán egyértelművé vált, hogy külső támadás érte az Egyesült Államokat. Szeptember 28-án az ENSZ Biztonsági Tanács elfogadta 1373. számú határozatát, amely minden államot arra kötelezett, hogy akadályozzák meg a terrorizmus pénzügyi támogatását, fagyasszák be a terrorizmust szolgáló pénzügyi alapokat és egyéb gazdasági erőforrásokat, szüntessék meg a terroristáknak nyújtott menedéket, ne támogassanak olyan szervezeteket vagy egyéneket, akik terrorista cselekményeket követnek el, ne adjanak menedéket olyan személyeknek, akik finanszírozzák, kitervelik, támogatják a terrorista cselekmények elfogadását, és gondoskodjanak az elkövetők felelősségre vonásáról. Lord Robertson NATO-főtitkár *2001. október 2-án jelentette be az V. cikkely életbe léptetését* – ezt követően a szövetség tagállamai nyolc különböző művelet és intézkedéscsomag életbe léptetéséről döntöttek a további támadások megelőzése, a nemzetközi terrorizmus elleni fellépés és a tagállamok védelme érdekében. Ezek közül a legismertebbek a megfigyelő és légtérelenőrző AWACS-repülőgépek megerősített járőrtevékenysége az észak-atlanti térségben (Operation Eagle Assist), valamint a tengeri közlekedést ellenőrző és biztonságot növelő haditengerészeti jelenlét a Földközi-tenger térségében (Operation Active Endeavour).

@Peter Csak katonai támadás aktiválhatja az V. cikkelyt?

@Tomi Nem, egy 9/11-típusú #terrortámadás vagy egy #kibertámadás is.

Milyen eredményeket ért el a NATO a hidegháború idején?

A NATO megalakítása és a kollektív védelem három szempontból is kulcsfontosságúnak bizonyult tagállamai, illetve a nemzetközi közösség számára.

A NATO-kerekasztal
© NATO

Béke

Egyrészt a szövetség az éles hidegháborús szembenállás mellett is biztosította a transzatlanti térség békéjét, nemzetközi szinten pedig segítette a nagyhatalmakat elkerülni a közvetlen fegyveres összeütközést.

Az Egyesült Államok globális szerepének biztosítása

Másrészt azzal, hogy a NATO tagjai között tudhatta a nemzetközi hatalmi politika számos főszereplőjét, a szövetség lehetővé tette az Egyesült Államok számára, hogy partneri bejegyezésén alapuló, hegemónikus szerepet alakítson ki magának a második világháború után, s hosszú évtizedekre biztosítsa globális hatalmi pozícióját.

Jóléti demokráciák Európában

Végül harmadszor: a szövetség európai tagjai számára pedig azt biztosította a NATO, hogy a hidegháborús fenyegetés geopolitikai stabilitását kihasználva kiépítsék a jóléti demokráciának azt az európai modelljét, amelyet világszerte egyértelműen a kontinens legnagyobb értékének ismernek el. Ennek meghatározó szerepe volt abban, hogy 1991 után a szovjet szövetségi rendszerből kilépő kelet-közép-európai államok szinte valamennyien célul tűzték ki a NATO-hoz való csatlakozást.

NATO 2.0 – A VÁLSÁGKEZELŐ NATO

Hogyan változott meg a biztonsági környezet a hidegháború után?

A Szovjetunió és szövetségi rendszerének 1991-es felbomlása véget vetett a második világháború után kialakult kétpólusú nemzetközi rendszernek, amelyre a két világhatalom, illetve szövetségi rendszereik (az Egyesült Államok és a Szovjetunió, illetve a NATO és a Varsói Szerződés) közötti katonai és ideológiai szembenállás, biztonságpolitikai szempontból pedig a „nagy kockázat, nagy stabilitás” volt jellemző. A kölcsönös megsemmisítésre képes katonai paritás tudatában a globális ambíciókkal és globális képességekkel rendelkező két szuperhatalom gondosan ügyelt arra, hogy ők maguk és szövetségeseik is tartózkodjanak a nyílt katonai összeütközéstől, s a perifériákra szorították a konfliktusokat, sőt ott sem léptek fel soha közvetlenül egymással szemben, inkább a helyettesekre bízták a helyi háborúk megívását (ezek az úgynevezett proxyháborúk).

Egy kevésbé kiszámítható világ

A kétpólusú nemzetközi rendszer egyik pólusának megszűnése azonban több szempontból is ellentmondásos biztonságpolitikai helyzetet teremtett. Egyfelől kétségtelenül megszüntette a korábbi éles ideológiai szembenállást és a katonai paritást, így lényegesen csökkentette a nagyhatalmak közötti közvetlen katonai konfrontáció esélyét és lehetőségét. Másfelől viszont a kialakult hatalmi vákuum okozta geopolitikai rendetlenségben gyakoribbá váltak az államok közötti és az államokon belüli regionális hatású fegyveres konfliktusok. Olyan nem állami biztonságpolitikai szereplők jelentek meg (például fegyveres és terroristacsoportok,

kalózok), akiknek a tevékenysége nemcsak az államokon belül, de nemzetközi szinten is súlyos válságokat idézett elő. Vagyis a kétpólusú világrend felbomlása összességében katonailag egy stabilabb, más szempontból viszont a korábnál kiszámíthatatlanabb nemzetközi biztonsági környezetet hozott létre, amelyre biztonságpolitikai szempontból az „alacsony kockázat, alacsony stabilitás” lett jellemző.

A NATO új felelőssége a nemzetközi biztonságban

Az új geopolitikai helyzetben az Egyesült Államoknak – amely az egyedüli globális szuperhatalom maradt –, illetve az általa vezetett NATO-nak nem volt versenytársa, ami egyszerre megnövelte a szövetség lehetőségeit és felelősségét a nemzetközi biztonság terén. Gyakorlatilag lényeges orosz ellenállás nélkül sikerült elfogadtatnia saját elképzeléseit a Szovjetunióval, illetve annak utódjával – az Oroszországi Föderációval – a német újraegyesítés és a fegyverzetkorlátozás kérdéseiben, és sikerült kibővítenie a szövetséget a szovjet blokkról levált kelet-közép-európai államokkal, beleértve az orosz „közel-külföldhöz” sorolt balti országokat is. A szövetség felelőssége különösen olyan konfliktusok és válságok kapcsán növekedett meg, amelyek hatással voltak tagországainak biztonságára, illetve nem érintették a korábbi világhatalom meggyengült utódjának (Oroszországnak), illetve a potenciális világhatalomként számon tartott Kínának a közvetlen környezetét és elemi érdekeit.

A NATO balkáni műveletei

Az 1991-ben kezdődő délszláv háborúknak – vagyis Jugoszlávia széthullásának – döntő szerepük volt abban, hogy a kétpólusú világrend felbomlását követően a NATO tagállamai a válságkezelést jelölték meg a szövetség fő feladataként. 1992 és 2001 között a posztjugoszláv térség volt a szövetség válságkezelési tevékenységének legfontosabb helyszíne, ahol a NATO Bosznia-Hercegovinában (1995), Koszovóban (1999) és Macedóniában (2001) békekikényszerítő katonai beavatkozásokat is végrehajtott.

Belga járőr egy helyi férfivel beszélget Boszniában
© Belgian MOD

Koszovói menekültek a NATO macedóniai táborában
© NATO

A szövetség szerepvállalása Bosznia-Hercegovinában repüléstilalmi zóna létrehozásával és légtérelenőrzéssel, továbbá az ENSZ által elrendelt fegyverembargó betartásának Adriai-tengeren való kikényszerítésével vette kezdetét 1992-ben. A beavatkozás a boszniai szerb erők elleni 1995. augusztus-szeptemberi, két és fél hétig tartó légicsapás-sorozat (Operation Deliberate Force) idején érte el legintenzívebb pontját, amivel nem csupán az ENSZ Biztonsági Tanács határozatainak betartását kényszerítette ki a szövetség, de hozzájárult a békeszerződés szerbek általi elfogadásához is. 1995. decemberi aláírását követően a szövetség szervezte meg és vezette a daytoni békeszerződés előírásait végrehajtó erőket (IFOR), majd 1996 decemberétől a bosznia-hercegovinai biztonsági helyzet konszolidációját biztosítani hivatott stabilizációs erőket (SFOR) is, amelynek feladatait a szövetség 2004 decemberében adta át az Európai Uniónak.

1999 nyarán a koszovói erőszakért felelős jugoszláv kormány katonai és félkatonai szervezetei ellen hajtott végre 78 napos légi műveletet a NATO, amelynek eredményeként az albán többségű jugoszláv tartományból kivonták a szerb fegyveres és rendőri erőket, s megállapodás született Koszovó nemzetközi ellenőrzés alá vonásáról. A szövetség szervezte meg és irányítja mindmáig a megállapodás végrehajtásáért, vagyis az ellenségeskedés kiújulásának megakadályozásáért, a Koszovói Felszabadító Hadsereg lefegyverzéséért, illetve a Koszovó fejlődéséhez elengedhetetlen békés és nyugodt biztonsági környezet megteremtéséért felelős koszovói erőket (KFOR), amelynek eredetileg 50 ezer fős létszáma napjainkra 4000-re csökkent.

2001 augusztusa és 2003 márciusa között a NATO három műveletet is végrehajtott Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság (FYROM) területén annak érdekében, hogy a kormány és az albán etnikumú fegyveres csoportok között kialakult konfliktus ne csapjon át polgárháborúba. A szövetség első műveletében (Operation Essential Harvest), amely 30 napig tartott és 3500 katona vett részt benne, a NATO 4000 kézfegyvert és közel 400 ezer eszközt (például aknát, gránátot) gyűjtött össze és semmisített meg. A második

Válságkezelés
Kosзовóban,
2008
© NATO

művelet (Operation Amber Fox) 2001 szeptemberében indult és 2002 decemberéig tartott, s fő feladata a macedóniai albánok és a kormány által aláírt, az albán fegyveresek és a macedón biztonsági erők közötti fegyveres harcokat lezáró ohridi békemegállapodás végrehajtásának ellenőrzését végző EU- és EBESZ-megfigyelők biztonságának szavatolása volt. Mivel a NATO úgy ítélte meg, hogy Macedóniában csak nemzetközi katonai jelenléttel lehet minimálisra csökkenteni az ország destabilizálódásának veszélyét, a szövetség egy harmadik művelet keretében (Allied Harmony) 2003. március végéig maradt az országban, s csak ezt követően adta át a misszió (ekkor már főleg csak tanácsadási) feladatait az Európai Uniónak.

A NATO új feladata a hidegháború után

Ebben a helyzetben a tagállamok – miközben továbbra is fenntartották a NATO kollektív védelmi feladatait, sőt 2001-től kiterjesztették azt a biztonságot fenyegető nem állami szereplőkkel szembeni fellépésre, 2014-től pedig a kibertér védelmére is – a *válságkezelést* jelölték meg a NATO fő feladataként. A feladatokban bekövetkező 1991–1994 közötti fokozatos hangsúlyeltolódás két ok miatt is éveket vett igénybe. Egyrészt a szövetségnek döntenie kellett arról, hogy tevékenysége során kilép korábbi fennhatósági területéről a szomszédos, sőt annál távolabbi térségekbe is (out-of-area), másrészt arról, hogy szükség esetén olyan áldozatokkal járó, társadalmilag népszerűtlen harci műveletekben is részt vesz, amelyeket a hidegháború, illetve a bipoláris világrend idején sikerült elkerülnie.

Az afganisztáni beavatkozás

A 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat követően került sor az afganisztáni beavatkozásra, amelynek elsődleges kiváltó oka az volt, hogy az országban regnáló tálib kormányzat menedéket nyújtott a támadásokat elkövető al-Káida terrorszervezet kiképzőbázisainak. Az Egyesült Államok már 2001 októberében megkezdte az afganisztáni légitámadásokat, és az év végére

Az Afgán Nemzeti Rendőrség végzős hallgatóinak egysége
© ISAF

Amerikai katona együtt nevet egy afgán fiúval Rajan Qala faluban
© ISAF

lényegében megdöntötték a tálib rendszert. Ezt követően kezdetét vette a rendkívül hosszú és költséges államépítési folyamat, amelyben oszlopos szerepet játszott a NATO is. A szövetség 2003-tól vette át az országban állomásozó Nemzetközi Biztonsági Támogató Erők (International Security Assistance Force - ISAF) vezetését. Az ISAF segítségével kiépültek a központi és helyi közigazgatási szervek, megindultak a különböző fejlesztési és oktatási programok, valamint megkezdődött az afgán haderő és rendőrség kiképzése és felépítése is. Ezzel párhuzamosan pedig állandósultak a biztonsági helyzet stabilizálása érdekében végzett feladatok – köztük az improvizált robbanóeszközök elleni küzdelem; a felkelők és terroristák elleni különleges műveletek végrehajtása; a kábítószer-kereskedelem visszaszorítása és a rendfenntartó feladatok ellátása. A NATO-erők csúcslétszáma 135 000 fő volt, és az elmúlt évek során több ezer magyar katona szolgált Afganisztánban. Az ISAF befejeződését követően, 2015. január 1-jén kezdetét vette a NATO Eltökélt Támogatás (Resolute Support Mission - RSM) elnevezésű művelete, amely már csak nem harcoló támogatást nyújt az Afgán Nemzeti Biztonsági Erők számára, valamint egy kisebb amerikai katonai kontingens továbbra is ellát bizonyos terrorizmus elleni feladatokat is. Az RSM keretében jelenleg körülbelül 15 000 NATO-katona – köztük körülbelül 90 magyar – szolgál. Ezzel együtt a NATO és az Egyesült Államok által elért eredmények felemásnak mondhatók, bár Afganisztánban és az afgán társadalmon belül is óriási fejlődés ment végbe, az elmúlt években a biztonsági helyzet – különösen az ország déli tartományaiban – továbbra is rendkívül instabil maradt.

A válságkezelés típusai

Az elmúlt több mint negyedszázadban a szövetség közel 40 műveletet és missziót vezetett, illetve hajtott végre – többek között a Balkánon, Afganisztánban, Irakban, Szudánban, Szomáliában és Líbiában –, s e műveletek döntő többsége (32) válságkezelési és békefenntartási jellegű volt. A műveletek és missziók igen széles tevékenységi típust takarnak, a civil válságkezeléstől (például természeti katasztrófák következményeinek

felszámolása Pakisztánban, humanitárius segítségnyújtás Albániában) a védelmi szektor és a haderők átalakításának, a katonák kiképzésének és a nemzetközi szervezetek műveleteinek támogatásán (például Afganisztánban, Irakban, Szudánban), illetve a terroristák és kalózkodók elleni fellépésen keresztül (például Afganisztánban és Afrika szarvánál) egészen a békekikényszerítésig bezárólag (például Koszovóban). Fontos jelezni, hogy a NATO válságkezelése döntően ENSZ-felhatalmazás alapján valósult meg, így e tevékenységet a kollektív biztonsághoz való hozzájárulásként értékelhetjük.

@Tomi *Miért kell Közép-Ázsiában megvédeni a NATO tagállamait?*

@Peter Mert *a #kábitószer, a #terroristák, a #menekültek, a #migránsok beáramlását tartósan csak #Afganisztán stabilizálásával lehet csökkenteni.*

@Alex Mert *közös döntés esetén ezt írja elő a #szövetségi szolidaritás.*

A válságkezelés hatása a NATO-ra

A válságkezelés a korábbiaktól eltérő, új képességeket követelt meg a szövetségtől és tagállamaitól – például a stratégiai légi szállítás, az aszimmetrikus hadviselés, vagyis a nem hagyományos harci eljárásokkal, fegyverekkel és technológiákkal szembeni fellépés, illetve a civilekkel való együttműködés terén –, ami jól nyomon követhető a tagállamok és a NATO haderőfejlesztési törekvéseiben és lépéseiben is. Ugyancsak újdonságnak számított a valós (nem gyakorlat jellegű) válságkezelési műveletekben való közös részvétel, különösen a NATO új tagállamai számára, akik a szövetség katonai együttműködési gyakorlatával és kultúrájával, sőt magával a szövetséggel is csupán az 1990-es évek közepétől ismerkedtek meg.

NATO-tagállamok

A biztonság és stabilitás erősítéséhez 29 tagállam járul hozzá diplomáciai, politikai és katonai eszközökkel. A tagállamok elkötelezték a kollektív védelem elve mellett, amelynek értelmében ha egy vagy több tagállamot támadás ér, azt valamennyiük elleni támadásnak tekintik. A NATO a partnerkapcsolatait is fejleszti más országokkal, és válságkezelő műveletekben is részt vesz.

A Mediterrán Dialógus partnerállamai

Ezek az országok biztonsági kérdésekre fókuszáló párbeszédet alakítottak ki a NATO-val, és így fejlesztik a kölcsönös megértést, valamint a fokozottabb gyakorlati együttműködésen keresztül erősítik a regionális biztonságot a Földközi-tenger és Észak-Afrika térségében. Jelenleg hét ország vesz részt ebben a partnerformátumban, akik egyénileg és közösen is konzultálhatnak a NATO-val.

Az Isztambuli Egyezmény Kezdeményezése

Ez a partnerségi forma a tágabb államainak ajánl gyakorlati kétféleképpen a NATO-val, amelyen keresztül biztonságához járulhatnak hozzá kezdeményezésben.

¹ Törökország saját alkotmányos nevén ismeri el a Macedón Köztársaságot.

² Izrael Állam Jeruzsálemet jelöli meg fővárosának. Az ENSZ Jeruzsálemmel kapcsolatos álláspontját a Közbiztonsági Tanács számos e kérdéssel kapcsolatos határozata tartalmazza.

ÉS -PARTNERORSZÁGOK

Euroatlanti partnerek

1991 óta fejlődnek a partnerkapcsolatok olyan újonnan függetlenné váló országokkal, amelyek nem NATO-tagállamok, hogy ezen keresztül támogassa a szövetség a demokratikus átmenetet, a politikai stabilitást és haderőik modernizációját. A közös érdeklődésre számot tartó biztonságpolitikai kérdéseket az Euroatlanti Partnerségi Tanács multilaterális fórumán vitatják meg, míg a gyakorlati együttműködés a NATO Békepartnerségi programjának kétoldalú tevékenységeinek keretében zajlik. A NATO különleges kétoldalú kapcsolatot tart fenn emellett Oroszországgal, Ukrajnával és Grúziával.

Globális partnerek

A NATO szorosabb kétoldalú kapcsolatokat alakított ki számos olyan országgal, akik nem vesznek részt más partnerségi kezdeményezésekben. Ilyen országok Afganisztán, Ausztrália, Japán, Irak, Kolumbia, a Koreai Köztársaság, Mongólia, Pakisztán és Új-Zéland. Ezek a partnerek olyan kérdésekben működnek együtt a NATO-val, amelyek közös érdeklődésre tartanak számot, többten pedig a NATO műveleteihez is hozzájárulnak akár katonai, akár más eszközökkel.

Együttműködési partnerállamai

an értelmezett Közel-Kelet kétoldalú együttműködési lehetőséget a regionális és globális Jelenleg négy ország vesz részt a

Olasz carabinieri képi az iraki szövetséges rendőrség tagjait a bagdadi Camp Dublinban
© NATO

AWACS-repülőgép bevetésre vár az ISIS elleni globális koalíció kötelékében
© ISAF

Az iraki beavatkozás

Fontos hangsúlyozni, hogy az Egyesült Államok és az úgynevezett „hajlandók koalíciója” által vezetett 2003-as iraki beavatkozás nem NATO-művelet volt. Ezzel szemben a háború jelentős nézeteltérésekhez vezetett a szövetségen belül, elsősorban az Egyesült Államok és a háborút ellenző Németország, illetve Franciaország között. Az iraki NATO-művelet létrehozására csak a Szaddám-rendszer összeomlását követően, 2004-től kezdődően került sor. Ennek keretében a tagállamok részt vettek az új iraki haderő és az iraki rendőrség kiképzésében, valamint a parancsnoki struktúrák működésének támogatásában is. Bár a művelet 2011-ben véget ért, az úgynevezett „Iszlám Állam” 2014-es előretörése később ismételt szükségessé tette a NATO szerepvállalását. E tekintetben megint fontos hangsúlyozni, hogy a NATO önmagában nem végzett harci műveleteket az „Iszlám Állammal” szemben, hiszen ezeknek egy USA vezette jóval szélesebb nemzetközi koalíció adott keretet. Ehelyett elsősorban az iraki haderő támogatására fókuszált (kiképzés, képességépítés), valamint felderítő repülőgépek segítségével nyújtott támogatást a koalíciónak. 2018 júliusában a NATO brüsszeli csúcstalálkozója során a tagállamok úgy határoztak, hogy – az iraki kormányzat kérésére – újabb kiképző missziót indítanak Irak területén.

Kalózkodás elleni fellépés Szomália partjainál

A 2001. szeptember 11. utáni NATO-intézkedések részét képezte a Földközi-tenger térségében a haditengerészeti jelenlét, a hajók ellenőrzésének megerősítése a terrorizmus, a csempészet és más illegális tevékenységek megakadályozása érdekében az Operation Enduring Freedom (OEF) keretében. Az OEF 2002 októberétől Afrika szarvánál a kalózkodás elleni fellépés terén is kapott feladatot. Miután 2006-ban Szomália destabilizálódott, és meggyengült a part menti vizek felügyelete, Afrika szarva és az Ádeni-öböl térségében elharapódzott a kalózkodás. A nemzetközi kereskedelem Európát, a Közel-Keletet, Kelet-Afrikát és Délkelet-Ázsiát összekötő

Járőrözés
a Földközi-
tengeren
© Italian Navy

kulcsfontosságú útvonala mentén elfogadhatatlan volt a hajózási útvonalak veszélyeztetése, ezért előbb az amerikai haditengerészeti erőket növelték meg a térségben (Combined Joint Task Force 150), majd ezt a NATO fennhatósága alatt induló művelet alapjává tették. Így a NATO koordinációjával 2009-ben az Operation Allied Protector, 2009–2016 között pedig az Operation Ocean Shield keretében lépett fel a NATO 13 (tengeri) tagállama és 17 további partnerállama a kalózok ellen. A fokozott haditengerészeti jelenlétnek köszönhetően a kalóztámadások száma a 2011-es csúcstről (236 támadás) 2014-re nullára csökkent, és azóta is igen alacsony maradt.

Elfáradás és megújulás

Jóllehet az észak-atlanti szövetség a válságkezelési műveletekben a 2010-es évek elejére „elfáradt” – különösen a több mint egy évtizedes afganisztáni misszió jelentett komoly terhet a tagállamok számára –, válságkezelési szerepvállalása azonban egyértelműen bizonyította, hogy alkalmazkodni tud a megváltozott biztonsági környezethez, képes a sokféle feladat rövid idő alatti megtervezésére, illetve a tagállamok változatos méretű és összetételű multinacionális erőinek mozgatására, vezetésére és irányítására, akár nagy távolságokban is.

NATO-beavatkozás Líbiában

A NATO szerepvállalása Líbiában 2011 márciusában kezdődött, azal a céllal, hogy érvényt szerezzen az ENSZ Biztonsági Tanács 1970. és 1973. számú határozatainak, amelyek a líbiai polgárháborúban a civil lakosság védelmét voltak hivatottak szavatolni repüléstechnikai zóna kialakítása és a fegyverembargó betartatása által. 2011 tavaszán ugyanis a Kadhafi elnök által vezetett kormányerők az „arab tavasz” eseménysorozatban kialakult polgárháborús helyzetben az ellenzéki lázadó erők és a polgári lakosság ellen válogatás nélkül hajtottak végre katonai támadásokat – ami legjobban Miszráta és Bengázi városának ostromakor vált láthatóvá. A francia, brit és amerikai vezetéssel felálló műveletben végül 18 NATO-tag- és -partnerállam

vett részt, és a líbiai kormányerők ellen végrehajtott légcsapásoknak, a líbiai légierő és légvédelem bénításának és a tengeri fegyverembargónak döntő szerepe volt az ellenzéki erők katonai győzelmében. A NATO Operation Unified Protector névre keresztelt katonai szerepvállalása 7 hónap után, 2011. október 31-én ért véget, miután október 23-án az Átmeneti Nemzeti Tanács – amelyet a nemzetközi közösség is elismert legitim kormánynak Kadhafi halálát követően – bejelentette: „az ország felszabadult”.

A líbiai szerepvállalás megosztotta a NATO-tagállamokat, egészen pontosan Németország – 2011 tavaszán az ENSZ BT nem állandó tagjaként – nem támogatta az aktív katonai beavatkozást. Ennek egyik meghatározó – és a szövetségesek részéről komoly politikai kritikát kiváltó – és a szövetségesek részéről komoly politikai kritikát kiváltó – megnyilvánulása volt, amikor Németország nem vett részt a BT fent említett 1973. számú, a repüléstilalmi zóna kialakítását és a civilek minden szükséges eszközzel történő megvédését feladatul szabó határozatának szavazásán. Később a német haditengerészet és légierő egységei még a térséget is elhagyták, és inkább „helyettesítő feladatokat” vállaltak Afganisztánban a francia és brit szövetségesek tehermentesítésére.

Az Operation Unified Protector katonai szempontból is tanulságos volt a szövetséges államok számára, ugyanis az Egyesült Államok a kezdeti szerepvállalás után csökkenteni kívánta katonai szerepét, azonban ez a szövetségesek korlátozott képességei miatt nehezen volt megoldható. Több meghatározó területen, elsősorban a feldehárítás, hírszerzés, megfigyelés, célmegjelölés, illetve légi utántöltés, műveleti vezetés-irányítás stratégiai képességei (úgynevezett strategic enablers) terén fenn kellett tartani az amerikai részvételt, mert az európai államok csak korlátozott képességekkel rendelkeztek, ami a műveletek eredményességét csökkentette volna. Ezt a támogató felállást nevezték „hátról történő vezetésnek” (leading from behind), ami egyrészt kifejezte a szövetségesek szolidaritását amerikai részéről, másrészt egyértelművé tette, hogy mely képességeket kell az európai államoknak fejleszteni, ha stratégiai autonómiájukat erősítve önállóan is végre akarnak hajtani magas intenzitású katonai műveleteket.

NATO 3.0 – A PARTNERSÉG ÉS A KOOPERATÍV BIZTONSÁG SZERVEZETE

Mi a kooperatív biztonság?

Amikor az 1990-es évek elején a tagállamok kiegészítették a NATO alapfeladatait a válságkezeléssel, ezt egy nagyobb és szélesebb koncepcióváltás részeként tették. A szövetség ugyanis a biztonsági környezet változását – különösen pedig a Szovjetunió vezetete keleti tömb felbomlásának folyamatát – elemezve már 1990 nyarán arra az akkor még óvatosan megfogalmazott meggyőződésre jutott, hogy a kollektív védelem mellett a szervezet legfontosabb jövőbeni politikai célja és feladata a stabilitás és a biztonság kivetítése. Világosan látta, hogy a döntően kívülről érkező új fenyegetésekkel, kihívásokkal és veszélyekkel szemben nem elég csupán a NATO határainak és területének védelmére összpontosítania, együtt kell működnie a partnerországokkal, valamint a nemzetközi szervezetekkel. A szövetség ezt a *kooperatív biztonság* eszközával kívánta elérni, amely az államok biztonságpolitikai együttműködésének legáltalánosabb formája: több állam közös fellépése olyan fenyegetésekkel szemben, amelyeket minden résztvevő annak tart, vagy szélesebb értelemben az államok közötti olyan politikai és jogi kapcsolathálózat, amely biztonságukat növeli. Az 1990 utáni évtizedekben e célt szolgálta a NATO *európai és Európán kívüli partnerkapcsolatainak* fejlesztése, a szövetség *bővítése*, a *nemzetközi szervezetekkel való együttműködés* fejlesztése és a *globális partnerség kialakítása* olyan országokkal, amelyek nem tagjai a szövetség intézményesített partnerségi fórumainak.

A NATO bővítésének célja

A kooperatív biztonság az 1990-es években elsődlegesen az európai kontinens biztonságának megerősítésére irányult, és a felbomló keleti blokk országai felé való nyitásban mutatkozott meg, s erősen összekapcsolódott a piacgazdaság és demokrácia terjesztésének, illetve az itteni biztonsági szektorok reformjának politikai szándékával. Ez fontos szövetségi érdek volt, mert a NATO-tagállamok számára az instabilitásnál és a posztszovjet visszarendeződésnél biztonság- és hatalmi politikai szempontból is kedvezőbb perspektívának tűnt ezeket az államokat tartósan a nyugathoz kötni. Különösen azt követően, hogy – látva a NATO történelmi sikerét (mindenekelőtt a jóléti demokráciák kiépítéséhez szükséges biztonságos környezet megteremtésének képességét) – a legtöbben ők maguk is hasonló célokat és törekvéseket fogalmaztak meg.

A partnerség első intézményei

A NATO a kooperatív biztonság elmélyítése érdekében hozta létre 1991 decemberében az általános biztonsági kérdések közös konzultációs fórumaként az *Euro-atlanti Együtműködési Tanácsot (NACC)*, amelynek – miután 1994-ben a szorosabban együttműködni hajlandó országoknak új fórumot hozott létre a szövetség – 1997-től *Euro-atlanti Partnerségi Tanács (EAPC)* lett a neve. A szorosabban kooperálni hajlandó országok új együttműködési kerete az 1994-ben létrehozott *békepartnerségi program (PFP)* lett, amely egyrészt jobban igazodik a benne részt vevő országok egyéni biztonsági igényeihez, másrészt lehetőséget ad a szövetséggel való katonai együttműködésre is. Napjainkban a 29 NATO-tagállam mellett mindkét fórumnak további 21 ország a tagja Európából és a posztszovjet térségből.

Az új belépők

Az 1990 óta eltelt 28 év során az Észak-atlanti Szerződés Szervezete *13 új taggal bővült* – 1999-ben Csehország, Magyarország és Lengyelország,

2004-ben Bulgária, Észtország, Lettország, Litvánia, Románia, Szlovákia és Szlovénia, 2009-ben Albánia és Horvátország, 2017-ben pedig Montenegró csatlakozott a szövetséghez –, s ezzel az eredetileg 12, a kétpólusú világrend felbomlásakor pedig 16 tagállammal rendelkező NATO napjainkra 29 tagúvá vált. Fontos jelezni, hogy valamilyeni újonnan csatlakozó ország önként és saját döntése eredményeként vált az észak-atlanti szövetség teljes jogú tagjává, illetve vállalta az ezzel járó kötelezettségeket. Bár a NATO-nak további négy tagjelöltje is van – Bosznia-Hercegovina, Grúzia, Macedónia (amelynek az ország NATO-csatlakozását elősegítendő, 2018 végétől várhatóan Észak-Macedónia lesz a hivatalos neve) és Ukrajna –, a szövetség belátható időn belüli bővülésére elsősorban a nyugat-balkáni térségben lehet számítani. Ha a politikai folyamatok a várakozások szerint haladnak, elképzelhető, hogy Észak-Macedónia már 2019-ben tagja lesz a szövetségnek.

@Alex Mit jelent a „#nyitott ajtók politikája”?

@Tomi Azok az országok, amelyek tagságra törekszenek, meghívást nyerhetnek a NATO-ba, ha teljesítik a feltételül szabott kritériumokat.

@Peter Azok az országok és szervezetek pedig, amelyek csak együttműködni akarnak, #NATO-partnerek lehetnek.

A NATO különleges partnereinek fontossága

A NATO három, az európai biztonság szempontjából kulcsfontosságú ország esetében önálló konzultációs és együttműködési fórumot hozott létre, jelezve az ezen államok iránti *különleges*, illetve *megkülönböztetett partneri* figyelmét.

Jens Stoltenberg NATO-főtisztviselő sajtótájékoztatója a NATO-Oroszország Tanács ülését követően, 2017
© NATO

A NATO és Oroszország

Az egyik, érthető módon, az *Oroszországi Föderáció*, amely 1991 után ugyan elvesztette globális szuperhatalmi pozícióját, de továbbra is a legfontosabb nukleáris nagyhatalom, a nemzetközi biztonságban kulcsszerepet betöltő ENSZ BT állandó, vétőjoggal rendelkező tagja, a posztsovjet és eurázsiai térség megkerülhetetlenül domináns nagyhatalma, amelynek komoly befolyása van az európai kontinens és 2015-től a közel-keleti térség biztonságára is. A kooperatív biztonság jegyében a szövetség 1997-ben kétoldalú egyezményt kötött Oroszországgal, és az egyezmény megvalósítása, illetve a Moszkvával való együttműködés fejlesztése érdekében létrehozta az Állandó Közös Tanácsot (PJC), ahol a tárgyalások tagállamok+1 összetételben zajlottak, majd 2002-től a NATO-Oroszország Tanácsot (NRC), ahol viszont már teljes körben folytak. Az érdek- és nézetkülönbségek, illetve a koszovói, az iraki, a másik oldalon pedig a grúzai beavatkozás miatti elhidegülések ellenére 2014-ig a felek tartalmas együttműködést tudtak kialakítani a polgári és katonai biztonság néhány területén (például a terrorizmus és kábítószer-kereskedelem elleni küzdelemben). A Krím-félsziget jogellenes orosz annexióját követően azonban a NATO – a politikai kapcsolatok fenntartása mellett – felfüggesztette katonai együttműködését az orosz vezetéssel, a szövetség és Oroszország viszonya pedig a hidegháború óta nem tapasztalt mélypontra süllyedt.

A NATO és Ukrajna

A másik ország *Ukrajna*, amelyre geopolitikai helyzete miatt a Szovjetunió felbomlása óta kiemelt figyelemmel, az 1997-es NATO–ukrán megállapodás aláírása és a NATO–Ukrajna Bizottság (NUC) megalakulása óta pedig megkülönböztetett partnereként tekint a szövetség. Az 1991 augusztusában függetlenné vált Ukrajna – a kelet- és közép-európai régió legnagyobb állama – a térség második legnagyobb hadseregével rendelkezik, külkapcsolati orientációja (különösen Oroszországhoz való viszonya) pedig komoly mértékben befolyásolja az európai kontinens és a szövetség tagállamainak biztonságát. Elsősorban azért, hogy a NATO keleti bővülését követően a 2004–2005-ben és 2013–2014-ben is súlyos válságba kerülő Ukrajna vált Oroszország közvetlen geopolitikai határterületévé Európa és az észak-atlanti szövetség felé egyaránt. Nem véletlen tehát, hogy a Krím-félsziget jogellenes annexiójára és a kelet-ukrajnai szeparatista fegyveres csoportok orosz támogatására a NATO igen határozottan, a kollektív védelem újbóli előtérbe helyezésével (a szövetség keleti területeinek katonai megerősítésével, a tagországok védelmi kiadásainak emelésével) reagált, s hogy 2014 óta igyekszik támogatni az ukrán haderő fejlesztését.

A NATO és Grúzia

A harmadik ország *Grúzia*, amely a 2008. augusztusi grúz-orosz háborút követően vált a szövetség kiemelt partnerévé, amit a NATO–Grúzia Bizottság (NGC) megalakítása jelzett a külvilág felé. Mivel Grúzia a biztonságpolitikai szempontból több okból is fontos kaukázusi térségben fekszik (befagyott konfliktusok: Abházia, Dél-Oszétia, Hegyi-Karabah; terrorizmus, energiaszállítási útvonalak), az országra már 2008 előtt is komoly figyelmet fordított a szövetség. Különösen a 2003. novemberi „rózsás forradalmat” követően, amikor a grúz vezetés felgyorsította az ország észak-atlanti szövetséghez való közeledését, amelynek eredményeként a NATO bukaresti csúcstalálkozóján a szövetség bejelentette, hogy Grúzia és Ukrajna a jövőben NATO-tagként fog válni. Bár a grúz-orosz háborút követően felerősödött a vita a keleti bővítésről, a szövetség megerősítette az intézményes együttműködést a dél-kaukázusi országgal, s továbbra is érvényben tartja a bukaresti csúcson tett ígéretét.

Csoportkép a Mediterrán Párbeszéd Szakpolitikai Tanácsadó Csoport 5. találkozásjáról - Mauritánia, 2017
© NATO

Partnerség az európai kontinensen kívül

Az 1990-es évek közepén, illetve az ezredfordulót követően a NATO a szövetség biztonsága szempontjából fontos *Európán kívüli térségekre* is igyekezett kiterjeszteni a kooperatív biztonság politikáját.

A partnerség tartalma és fontossága a mediterrán térségben

Ennek első lépéseként 1994-ben öt észak-afrikai (Algéria, Egyiptom, Mauritánia, Marokkó, Tunézia) és két közel-keleti országgal (Izrael, Jordánia) elindította a *Mediterrán Párbeszédet (MD)*. A kezdeményezés fő célja olyan bizalmi légkör kialakítása a részt vevő államokban, amely lehetővé teszi a NATO-val való állandó és tartós együttműködésüket és ennek eredményeként a Békepartnerséghez hasonló kapcsolatot kialakítását. Bár a párbeszédet az elmúlt csaknem negyedszázadban számos tényező nehezítette (például az arab-izraeli konfliktus, a közel-keleti társadalmak bizalmatlansága és Nyugat-ellenessége, az „arab tavasz” eseményei stb.), a szövetség kezdeményezése viszonylag sikeresnek mondható. A NATO Jordániában és Tunéziában hatással tudott lenni a haderőreformokra, valamint az MD tagjai több esetben is részt vettek a szövetség katonai műveleteiben: Egyiptom, Jordánia és Marokkó a NATO bosznia-hercegovinai műveleteiben, Marokkó és Jordánia a koszovói KFOR tevékenységében és a líbiai beavatkozásban, Marokkó és Izrael pedig az Active Endeavour tengeri műveletben. A Mediterrán Párbeszéd fontosságát jól jelzi, hogy a 2001. szeptember 11-i terrortámadást követő másfél évtizedben a közel-keleti konfliktusok (iraki háború, iráni atomprogram, arab-izraeli konfliktus), illetve az „arab tavasz” eseményei nyomán felszínre kerülő biztonsági kihívások (polgárháborúk, nemzetközi terrorizmus, iszlám fundamentalizmus, felerősödő menekültáradat, illegális migráció, nemzetközi bűnözés) még inkább a térség felé fordították a NATO figyelmét.

A NATO és az Öböl Menti Együttműködési Tanács képviselői az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés Szakpolitikai Csoportjának ülésén - Kuwait, 2018
© NATO

Partnerség a közel-keleti államokkal

Részben ennek is köszönhető, hogy 2004-ben a szövetség négy öböl menti országgal (Bahrein, Egyesült Arab Emírségek, Katar, Kuvait) elindította az *Isztambuli Együttműködési Kezdeményezést (ICI)* azzal a céllal, hogy – elsősorban bilaterális kapcsolatok formájában – lehetőséget teremtsen a NATO-val való együttműködésre a globális és a regionális biztonság hosszú távú biztosítása érdekében. A döntően politikai jellegű MD-től eltérően az ICI inkább a katonai együttműködésre (például védelmi tervezés, közös hadgyakorlatok, kiképzés, tengeri járőrözés) és a terrorizmus elleni harcra koncentrált, s a szövetség mindkét területen sikereket tud felmutatni. A terrorizmus elleni fellépés terén különösen a Kuvaittal való együttműködés eredményes; a NATO afganisztáni missziójában valamennyi ICI-tag komoly szerepet vállalt; a szövetségnek a polgári lakosság védelme érdekében végrehajtott 2011-es líbiai beavatkozásában pedig Marokkó és Jordánia mellett az Egyesült Arab Emírségek és Katar is részt vett. A sikerek ellenére a NATO-val fennálló kapcsolatokat az ICI esetében is megterhelik a korábban említett tényezők, s az együttműködés formai kereteibe még bőven férne tartalom.

A NATO és a nemzetközi intézmények

A kooperatív biztonság egyik legsikeresebb formája a nemzetközi intézményi partnerekkel – így például az Egyesült Nemzetek Szervezetével, az Európai Unióval, az EBESZ-szel vagy az Afrikai Unióval – kialakított kapcsolat. E kétoldalú együttműködések alapját az adja, hogy a komplex biztonsági környezetben kialakuló, összekapcsolódó és számos nem katonai területet magukba foglaló hatásmechanizmusokat a NATO átfogó megközelítésben igyekszik kezelni, amiben a különböző kompetenciákkal és „földrajzi illetékességgel” rendelkező partnerintézmények jelentős segítséget tudnak

adni. Cserébe a NATO-tagállamok biztosítják civil és katonai válságkezelő képességeiket, a nemzetközi biztonságot szavatoló speciális tevékenységük összehangolását, illetve egyes problémák megoldásának politikai támogatását a partnerintézmények céljaihoz és feladataihoz illeszkedően.

Így például az ENSZ nemzetközi válsághelyzetekben – mint azt láttuk a Balkánon, Afganisztánban vagy Líbiában – a NATO-t bízza meg azzal, hogy diplomáciai, politikai, és amikor szükséges, katonai eszközeivel biztosítsa az ENSZ BT döntéseinek érvényre juttatását, állítsa helyre a biztonságot, a stabilitást és a békét. Az Európai Unióval olyan területeken mélyült el az együttműködés, amelyek nemcsak katonai, de civil – politikai, gazdasági, jogi – kompetenciákat is igényelnek, például a belbiztonsági, terrorizmusellenes feladatok, a katasztrófavédelem és tömegpusztító fegyverek elleni védelem, a kibervédelem és a tagállamok intézményi és társadalmi ellenálló képességének erősítése. Az Afrikai Unióval pedig a civil és katonai válságkezelés, a terrorizmus és kalózkodás elleni fellépés, valamint a biztonsági szektor reformja és a helyi biztonsági erők kiképzése terén folynak közös, koordinált erőfeszítések.

Több okból is előnyös a nemzetközi szervezetekkel kialakított fokozott, tartalmas együttműködés. Egyrészt ezek az intézmények képesek tagjaik döntéseit koordinálva egyeztetni és a tagállamok szélesebb körében megalapozni az együttműködést, ráadásul a kérdéses területeken akár szabályozó, a végrehajtást biztosító hatalommal is rendelkezhetnek (mint az EU esetében a közös jogi szabályozás, az *acquis communautaire* esetében). Másrészt a partnerek az egyes esetekben olyan szakterületeken és térségekben kompetensek, ahol a NATO egyébként nem lenne az, így a feladatokat meg tudják osztani egymás között – így például a NATO civil válságkezelő képességeihez mérten sokkal nagyobb az EU ilyen irányú felkészültsége. Végül pedig az intézményi partnerek plusz humán, intézményi és anyagi erőforrásokkal rendelkeznek, amelyeket a közös ügyek megvalósítására fordíthatnak, mint ahogy azt teszik a biztonsági szektor reformja esetén mozgósított civil szakértők esetében.

A NATO globális partnerei

A NATO 2006-ban hirdette meg a *globális partnerség (GP)* politikáját, s kétoldalú megállapodásokkal további kilenc országgal bővítette a kooperatív biztonság keretei közé bevont államok körét. Itt kizárólag olyan államokról van szó, amelyek a szövetség egyetlen intézményesített partnerségi fórumának sem tagjai. Az országokat – *Afganisztánt, Ausztráliát, Irakot, Japánt, Kolumbiát, Dél-Koreát, Mongóliát, Új-Zélandot, Pakisztánt* – számba véve az is világosan látható, hogy a szövetség viszonyát a globális partnerekkel nagyban meghatározzák az Egyesült Államok bilaterális biztonsági kapcsolatai. Nem véletlenül, hiszen a NATO-n belül továbbra is az Egyesült Államok az egyetlen globális szereppel és képességekkel rendelkező nagyhatalom. Fontos azonban jelezni – túl azon, hogy a tagországok e kérdésről is konszenzussal döntenek –, hogy a globális partnerségbe bevont országok közül valamilyen formában szinte mindegyik már partnersége előtt bekapcsolódott a NATO valamilyen tevékenységébe (missziós részvétel, hírszerzési tevékenység, terrorizmus elleni fellépés, robbanószerkezetek elleni küzdelem révén), s a partnerség keretében elfogadja és támogatja a szövetség kooperatív biztonságra vonatkozó törekvéseit. A globális partnerekkel fenntartott kapcsolatát a NATO egyénre szabottan alakítja ki és formálja, az egyetlen közös tényező az, hogy az együttműködésnek a szövetség számára fontos biztonsági területet kell érintenie.

A partnerség mint a biztonság kiterjesztése

A NATO politikája a partnerség és a kooperatív biztonság terén földrajzilag fokozatosan kiszélesítette és szerteágazóvá tette a szövetség kapcsolatrendszerét és tevékenységét. A kiszélesedő partnerség egyre differenciáltabb és rugalmasabb kapcsolati politikát igényel a szövetségtől, s jól tükrözi a NATO azon törekvését is, hogy kevesebb saját jelenlét mellett partnereire nagyobb helyi felelősséget ruházzon át a biztonság megteremtése és fenntartása terén, amelyhez a szövetség egyre inkább csak támogatást kíván biztosítani (szaktudás, mentorálás, kiképzés, oktatás formájában). A NATO mint biztonsági közösség jelenleg 70 országot ölel fel.

NATO 1.0–2.0–3.0 A BIZTONSÁGGAL EGYÜTT VÁLTOZÓ NATO

A NATO biztonságfelfogásának változása

Az elmúlt hetven év során nemcsak az euroatlanti térség biztonsági környezete változott többször és jelentős mértékben, de alapvetően átalakult az itteni társadalmak biztonságfelfogása is. A biztonság fogalma, amelybe hosszú ideig a második világháborút követően is elsősorban a katonai biztonság körébe tartozó, államok közötti háborúkat és konfliktusokat sorolta a közvélemény, az 1970-es évek óta kibővült a *politikai*, a *gazdasági*, a *környezeti*, a *társadalmi* biztonsággal, sőt napjainkra a *kibertér* biztonságával is. Ráadásul a biztonság területén megkérdőjelezhetetlen főszereplőnek tekintett államok mellett olyan új, nem állami biztonságpolitikai szereplők jelentek meg, akik nemzetközi szinten is formálni és alakítani tudják biztonsági környezetünket. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete azért tudta hét évtizeden át sikeresen szavatolni tagállamai biztonságát, mert képes volt megérteni a biztonság fogalmának említett változását, s ebből fakadóan tevékenysége során alkalmazkodni tudott a dinamikusan változó biztonsági környezethez és a biztonságot formálni képes szereplők számának növekedéséhez is. A NATO alkalmazkodóképességét jól érzékeltetik a szövetség három alapfeladatában bekövetkező változások.

A kollektív védelem változása

A NATO a *kollektív védelem* terén a hidegháború időszakában a katonai stratégiák változtatásával és a hiteles elrettentés demonstrálásával (haderő-modernizáció, hadgyakorlatok) meg tudta előzni a totális háború kitörését. Az 1990-es években – a biztonsági környezet változásához igazodva – visszafogta a túlzott fegyverkezést, erőforrásait a bővítésre és válságkezelésre fordította, s a kollektív védelmet napjainkig további 14 országra terjesztette ki. 2014 után – az orosz fenyegetés hatására – a tagországok újra középpontba helyezték a kollektív védelmet, megerősítették a szövetség keleti tagállamainak védelmét, és növelték védelmi költségvetéseiket. A szövetség 2016-tól egyre aktívabb szerepet vállal a déli irányból érkező biztonsági veszélyek és fenyegetések (terrorizmus, tömeges migráció, proliferáció, stb) kezelésére.

@Peter *Valóban megvédik-e egymást a tagállamok?*

@Tomi *Igen, mert ha nem tennék, elveszne a **#NATO** 70 év alatt felhalmozott **#politikai hitelessége** és erőforrásai.*

@Alex *Ezt teszik azzal is, hogy megerősítik a **#szövetség** keleti szárnyát (a Baltikumot, Lengyelországot, Romániát) az **#orosz fenyegetéssel** szemben.*

A válságkezelés átalakulása

A szövetség *válságkezelő szerepvállalása* abból a felismerésből fakadt, hogy a biztonsági környezet 1990 utáni változása miatt a tagállamok biztonságát nem elég és nem lehet csupán a NATO határain szavatolni, s a fenyegetéseket generáló válságokat már az előtt kezelni kell, mielőtt

hatásuk eléri a szövetséget. A tagállamok válságkezelési tevékenysége az 1990 utáni két évtizedben nem csupán földrajzilag bővült ki (Balkán, tágabb Közel-Kelet, Észak-Afrika, Afrika szarva), de a műveleti tevékenységek jellege szempontjából is (békekikényszerítés, békefenntartás, stabilizálás, államépítés, kiképzés-mentorálás, terror- és kalózkodásellenes fellépés, haditengerészeti jelenlét, katasztrófakövetkezmények kezelése). A 2010-es évekre ugyanakkor a tagállamok felismerték azt is, hogy a válságokat hatékonyabban képesek kezelni a nagyobb helyismerettel rendelkező helyi és regionális szereplők, ezért erőteljesen ösztönzik partnereiket a fokozottabb helyi felelősségvállalásra saját térségük biztonságának szavatolásában. E politika következménye, hogy bár egyes kiemelt területeken továbbra is fenntartják a szövetség közvetlen jelenlétét, az alacsonyabb intenzitású konfliktusok és válságok esetében a szövetség partnerei kapnak vezető szerepet, s a NATO elsősorban támogatást biztosít tevékenységükhöz.

A partnerségi politika és kooperatív biztonság okai

Részben a fentiekből fakad a NATO *partnerségi politikája* is a *kooperatív biztonság* terén, továbbá abból az egyszerű belátásból, hogy a szervezet – amely a transzatlanti térség kollektív védelmi szövetsége – földrajzi és szakpolitikai szempontból is csak korlátozottan, sőt eseteként egyáltalán nem rendelkezik képességekkel, eszközökkel és tudással a biztonság új területein mutatkozó fenyegetések és kihívások elhárításához, így azokat csak a partnerországaival és partnerszervezeteivel közös együttműködésben képes sikeresen kezelni.

Hogyan alkalmazkodik a NATO napjaink biztonsági környezetéhez?

A NATO feladatainak és tevékenységének a változó biztonsági környezethez való alkalmazkodása napjainkban is zajlik, mivel ezek hangsúlyváltozásait mindig az aktuális kihívások, veszélyek és fenyegetések jellege, illetve a tagállamok ezekhez fűződő viszonya határozza meg. A szövetség napjainkban is számos aktuális kihívással és fenyegetéssel

A NATO zászlaja
© NATO

szembesül, közöttük gyakran olyanokkal is, amelyek kezeléséhez és elhárításához csupán hozzájárulni képes. Vagy azért, mert ezek elsődlegesen nem a NATO tevékenységi körébe tartoznak (például civil jellegűek); vagy azért, mert kezelésükhöz a szövetség képességei és eszközei ugyan fontosak, de nem elégségesek. Ilyen kihívás például napjainkban a terrorizmus (amely döntően hírszerzési-belbiztonsági-rendvédelmi kérdés), az egyre gyakoribb kibertámadások (amelyek elhárításához a polgári szféra rendelkezik a legmodernebb képességekkel) és az erősödő hibrid kihívások is (többek között a propaganda- és félretájékoztatási kampányok, a média- és információs behatolások, a rosszindulatú számítógépes tevékenység, a hírszerzési akciók a lakosság befolyásolása érdekében). Ez utóbbiak elsősorban azért kerültek a szövetség figyelmének homlokterébe, mert legfontosabb céljuk a biztonsági intézmények iránti társadalmi bizalom és ezzel a tagállamok közötti szövetségi szolidaritás gyengítése. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete erre válaszul hirdette meg a társadalmak ellenálló képességének (resilience) növelésére irányuló politikáját, amelynek egyik kiemelt célja a biztonság, a biztonságot szavatoló nemzeti és nemzetközi intézmények – ezen belül a NATO – gyakorlati fontosságának tudatosítása, az irántuk való társadalmi bizalom megerősítése a tagállamok lakosságának körében. Ennek részeként arra is törekszik, hogy bemutassa és láthatóvá tegye, milyen hatása és következménye van a szövetség tevékenységének a tagországok lakosságának mindennapi életére, s hogy a biztonságban melyek azok a területei napjainkban, ahol a lakosság részvétele és felelősségvállalása nélkül még a hetvenéves tapasztalattal rendelkező NATO sem tudja szavatolni a biztonságot.

A kiadvány a NATO Public Diplomacy Division támogatásával, a Honvédség és Társadalom Baráti Kör Székesfehérvári Szervezete kiadásában készült.

Felelős kiadó: Karsai Béla elnök

Felelős szerkesztő: Görög István

Szerzők: Tálás Péter, Csiki Varga Tamás, Etl Alex

Szerkesztette: Sajner Gyula

Tördelés és grafikai munkák: Kilián Zsolt

A kiadvány készült a Mondat Kft. nyomdájában, 2018-ban.

Felelős vezető: Nagy László ügyvezető

ISBN 978-963-88412-6-1

Magyarország és a NATO

Magyarország a hivatalos kapcsolatot 1990 júniusában vette fel a NATO-val, 1991 decemberében alapító tagja volt az Észak-atlanti Együttműködési Tanácsnak (NACC), 1994 februárjában az első között csatlakozott a szövetség Békepartnerségi programjához (PFP), összekötő irodáját pedig 1995 januárjában nyitotta meg Brüsszelben. Hazánk NATO-missziója 1998 októberében jött létre, és költözött be a NATO Központba.

A magyar-NATO kapcsolatok fontos szakasza volt a szövetség és hazánk együttműködése Bosznia-Hercegovina stabilizációjában. Magyarország az IFOR/SFOR-műveletek 1995. decemberi beindításától azok 2004-es lezárásáig befogadó nemzeti támogatást nyújtott a műveletben részt vevő NATO-, és békepartnerségi országok katonáinak. A szövetségesek – közülük is leginkább az amerikaiak – a taszári katonai bázist használták a boszniai, és később koszovói műveleteik logisztikai bázisául. Magyarország emellett saját műszaki kontingenssel is részt vett a küldetésben.

Hazánk 1996 januárjában jelentette be hivatalosan csatlakozási szándékát a NATO-nak, s a szövetség az 1997. júliusi, Madridban tartott csúcstalálkozóján hívta meg Magyarországot a csatlakozási tárgyalások megkezdésére. A tárgyalások megindulását követően 1997. november 16-án került sor a NATO-csatlakozásról szóló népszavazásra, amelyen a szavazók 85,33%-a igennel voksolt hazánk tagságára. Magyarország – Csehországgal és Lengyelországgal együtt – 1999. március 12-én írta alá a csatlakozási szerződést.

Teljes jogú NATO-tagként Magyarország – saját nemzeti katonai képességeinek fejlesztése mellett (amely legutóbb a „Zrínyi 2026” haderő-fejlesztési programmal kapott új lendületet) – oly módon is hozzájárul a szövetség utóbbi években ismét előtérbe került kollektív védelméhez, hogy rotációs rendszerben részt vesz más államok – 2014-től Szlovénia, 2015 óta pedig a balti államok – légtérének védelmében.

A szövetség válságkezelő tevékenységéből Magyarország mindenekelőtt külföldi katonai missziós szerepvállalásával veszi ki részét. Az elmúlt 20 év során a Magyar Honvédség – amely a NATO mellett ENSZ, EBESZ, EU, illetve más, multilaterális alapon szerveződő misszióknak is tagja – a legnagyobb létszámmal mindvégig a szövetség által vezetett műveletekben vett részt (ma ezek aránya 55%). A külföldön szolgáló magyar katonák több mint fele jelenleg a magyar biztonság szempontjából elsődlegesen fontos balkáni országokban tevékenykedik NATO- és EU-vezetésű műveletek keretében. Legnagyobb létszámban a szövetség KFOR missziójában vesznek részt magyar katonák (napjainkban 385 fő), de jelentős létszámban voltak jelen az afganisztáni ISAF-misszióban is, ahol 2006 és 2013 között önálló Tartományi Újjáépítési Csoportot (PRT) működtettek Baglán tartományban. Részt vesznek továbbá az afganisztáni RSM-misszióban (93 fő), illetve a szövetség iraki kiképzési missziójában (NMI) is (200 fő).

Hazánk négy NATO szervezetnek ad otthont: Budapesten egészségügyi kiválósági központ (NATO MILMED COE), Pápán pedig nehéz légi szállítóezred (HAW) működik szövetségi támogató részlegekkel 2008 óta. Székesfehérváron két NATO-szervezet működik: 2012-től egy híradó és informatikai század (NATO DCIS-M), 2016-tól pedig a szövetséges erők integrációs egysége (NFIU).